Stensvattsmarken

Arkeologisk utredning steg 1
KMKB

Bjurholms socken och kommun
Västerbottens län

Britta Wennstedt Edvinger

AC-RAPPORT 1208

Arkeologisk utredning steg 1 – KMKB
inför planerad vindkraftsutbyggnad inom

Stensvattsmarken

Bjurholms socken, Ångermanland.
Bjurholms kommun,
Västerbottens län

Britta Wennstedt Edvinger

AC-RAPPORT 1208

Länsstyrelsens dnr: -
Arkeologicentrums projektnr: P2012-003 AC
Län: Västerbotten
Landskap: Ångermanland
Kommun: Bjurholm
Socken: Bjurholm
Trakt: Stensvattsmarken
Ek. kartblad: 20J 6c Söråker, 20J 6d Höglidpusten, 20J 7c Klubbsjö, 20J 7d Tobiero

Interimistiska ID-nummer: AC0301–AC0315, SH-AC11693- SH-AC11694
RAÄ-nummer: -

AC-rapport 1208
www.arkeologicentrum.se

Arkeologisk utredning steg 1–KMKB inför planerad vindkraftsutbyggnad inom Stensvattsmarken, Bjurholms socken, Ångermanland, Bjurholms kommun, Västerbottens län

Britta Wennstedt Edvinger

© år 2012, Arkeologicentrum i Skandinavien AB, Östersund, Triventus Consulting AB, Falkenberg.

Omslagsbild: Lyckad kulturmiljövård i skogsmark: en kolbotten med högstubbar i Stensvattsmarken, Bjurholms kommun, Västerbottens län. Foto: AC2012-003-AC-0179. Fotograf: Britta Wennstedt Edvinger, 2012-06-20.

Innehåll

Sammanfattning ... vi
Bakgrund och syfte ... 1
Genomförande ... 1
Metod ... 1
Material ... 3
Utredningsområde ... 3
Områdesbeskrivning ... 4
Tidigare antikvarisk verksamhet ... 4
Kulturmiljöanalys ... 5
Kulturhistoriska lämningar ... 5
Kolningsanläggningar ... 7
Husgrunder ... 7
Arkeologiska fynd och fyndsamlingar ... 7
Ortnamn ... 7
Historisk markanvändning ... 10
Bebyggelse och byggnadsminnen ... 10
Kyrkomiljöer ... 10
Kulturmiljöer och riksintressen ... 11
Kulturvärdesbedömning ... 11
Utredningsområdets karaktär ... 11
Sårbara kulturvärden ... 12
Kulturmiljöpåverkan ... 12
Påverkan på lämningar och kulturmiljöer i utredningsområdet ... 12
Påverkan på kulturvärden i vindparkens övriga influensområde ... 12
Konsekvensbedömning ... 12
Åtgärdsförslag ... 13
Referenser ... 15
Bilaga 1. Administrativa och tekniska uppgifter ... 19
Bilaga 2. Fotoförteckning ... 21
Bilaga 3. Objekttabell ... 23
Bilaga 4. Påsiktsbilder ... 27

Sammanfattning

Arkeologicentrum AB har genomfört en frivillig arkeologisk utredning steg 1 kompletterad med kulturmiljö- och påverkansanalys (s.k. KMKB) inom området för en planerad vindpark. Utredningsområdet, projektområdet Stensvattsmarken, ligger i ett skogsområde sydost om Bjurholm i Västerbottens län. Uppdraget har beställts av Triventus Consulting AB inför vindparkens tillståndsprövning. Utredningen har omfattat byråinventering och fältinventering. Fältarbetet utfördes i mitten av juni år 2012.

Tidigare fornminnesinventering i det aktuella utredningsområdet hade inte resulterat i några kulturhistoriska lämningar. Skogsstyrelsens Skog & historia-personal har emellertid registrerat två kolbottnar i det sydvästra projektområdets marginal. Under denna utredning registrerades 15 tidigare oregistrerade kulturminnen, varav 14 övriga kulturhistoriska lämningar och en uppgift om en koja. Lämningarna utgörs av en husgrund, en by-/gårdstomt (utanför de två projektområdena) och 14 kolbottnar fördelade på tolv lokaler. Platsen för en koja har kunnat identifieras men inga spår av någon husgrund iakttogs. Det beror på omfattande skador och eventuellt också på breddning av den närbelägna skogsbilvägen. Den förmodade fäboden vid Fäbodåsen och Fäbodmyran i det nordöstra projektområdet återfanns varken i fält eller på äldre kartor. Ett möjligt läge för en fäbod – antytt av avvikande vegetation – har noterats, men inga lämningar påträffades på platsen.

Inga fasta fornlämningar finns i utredningsområdet. Inga av de registrerade lämningarna har något högre vetenskapligt värde men flera har ett visst pedagogiskt värde. Några är otydliga och/eller skadade på ett sådant sätt att de inte heller har något pedagogiskt värde. Ingrepp i lämningar bör så vitt möjligt undvikas. En anpassning av vindparkens utformning och en slutgiltig dragning av nya vägar med hänsyn till de bevarandevärda kulturminnena i området innebär en minimerad kulturmiljöpåverkan.

Den planerade vindparken ligger på stora avstånd från objekt och områden med höga kulturvärden. Någon negativ kulturmiljöpåverkan på dessa bedöms inte uppkomma på grund av avstånd, topografi och beskogning.

Någon utredningsgrävning steg 2 föreslås inte p.g.a. utredningsområdets karaktär och liten yta för kommande markingrepp. Någon ytterligare antikvarisk åtgärd med avseende på eventuella kommande ingrepp i de kulturhistoriska lämningarna föreslås inte heller, eftersom de inte utgör fasta fornlämningar. Lämningarna är redan översiktligt dokumenterade i samband med denna utredning.

Bakgrund och syfte

Arkeologicentrum AB har efter beställning av Triventus Consulting AB utfört en frivillig arkeologisk utredning steg 1 i området för en planerad vindpark i Bjurholms kommun, Västerbottens län. Utredningen skall fastställa förekomst av fasta fornlämningar och andra kulturvärden i utredningsområdet samt utgöra ett fördjupat planerings- och beslutsunderlag till uppdragsgivare och länsstyrelse inför tillståndsprövningen. Det sker genom påverkansanalys av kulturvärden såväl inne i den planerade vindparken som i vindkraftverkens övriga influensområde.

Uppdraget har som utgångspunkt haft Nordiska ministerrådets (NM 2000) checklista inför vindkraftsutbyggnad. Övriga styrdokument utgörs av Riksantikvarieämbetets (RAÄ) anvisningar och praxis för registrering av kulturminnen i fornminnesdatabasen FMIS (Blomqvist 2007, Olsson 2008a, 2008b, RAÄ dnr 320-3874-2002) samt länsstyrelsens i Västerbotten utgåva rörande vindkraft och kulturmiljöer (*Strategi för vindbruk* 2011).

Utredningens ambitionsnivå motsvarar en särskild arkeologisk utredning steg 1, byrå- och fältinventering. Det betyder att kulturhistoriska lämningar med synlig begränsning ovan jord registrerats och att terränglägen lämpliga för fasta fornlämningar utan synlig begränsning ovan jord eftersökts för eventuell senare särskild arkeologisk utredning steg 2, utredningsgrävning.

Genomförande

Metod

Utredningen har omfattat byråmässig genomgång av olika källkategorier samt fältinventering av projektområdet. Fältinventeringen genomfördes i form av systematisk terrängrekognoscering. Okulär besiktning har kompletterats med provstick med jordsond.

Täckningsgraden (fältinventerad yta per arbetsdag) var 115 hektar. Den snabba inventeringstakten motiveras dels av naturgeografiska skäl såsom jordartsförhållanden (omfattande torvmarker) och topografi (ett höglänt område med många branta sluttningar), vilka innebär att stora delar av utredningsområdet har liten potential för fasta fornlämningar, dels av kulturhistoriska skäl, främst synliggjorda genom avsaknaden av befintlig bebyggelse och tidigare registrerade lämningar.

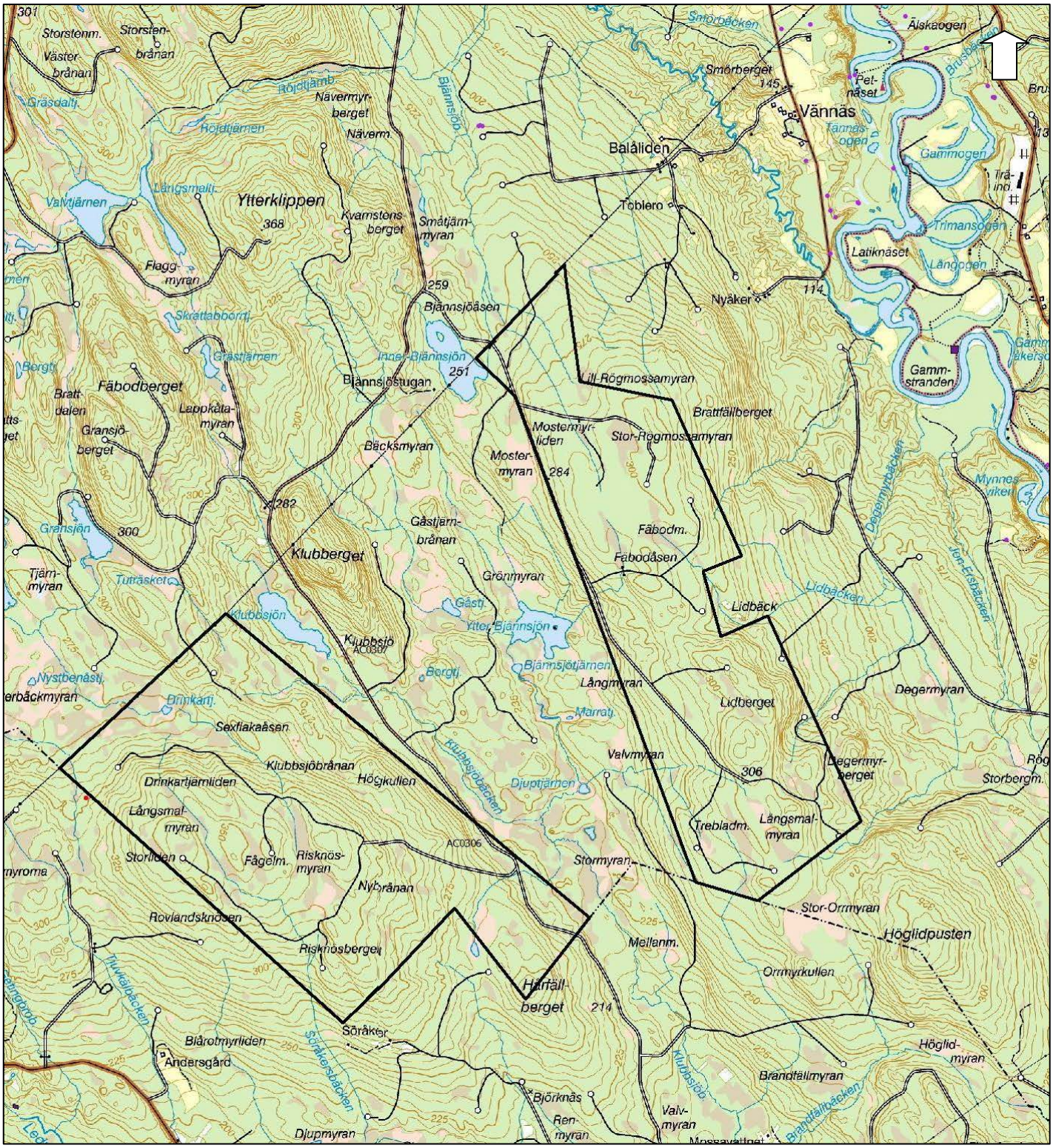

Figur 1. Utredningsområdet Stensvattsmarken i Bjurholms kommun, Västerbottens län. Underlag: terrängkartan, skala 1:50 000.

Lägesbestämning har skett med handhållen gps. Noggrannheten är ± 5 meter. Skriftliga beskrivningar över de påträffade kulturhistoriska lämningarna har upprättats enligt RAÄ:s anvisningar (bilaga 3) (Blomqvist 2007, Olsson 2008a, 2008b). Lämningar och miljöer har fotograferats digitalt (bilaga 2 och 4).

Material

Följande källmaterialkategorier och databaser har nyttjats:

- registrerade kulturhistoriska lämningar i RAÄ:s informationssystem för fornminnen, FMIS, och i databasen Kringla,
- byggnader i BBR, RAÄ:s bebyggelseregister,
- registrerade kulturhistoriska lämningar i Skogsstyrelsens databas (SH),
- arkeologiska fynd och fyndsamlingar i Statens historiska museums (SHM) fynddatabas,
- allmänna kartor, tryckta historiska kartor samt lantmäteriakter med kartor i Lantmäteriets karttjänster,
- äldre belägg och uppteckningar av ortnamn i ortnamnsdatabasen vid Institutet för språk och folkminnen (SOFI),
- hembygdslitteratur och antikvariska rapporter i biblioteksdatabaser (VITALIS och LIBRIS),
- länsstyrelsens presentation av värdefulla kulturmiljöer, byggnadsminnen och områden av riksintresse för kulturmiljövården.

Utredningsområde

Utredningsområdet består av två projektområden, båda belägna i sin helhet inom trakten Stensvattsmarken, vilka återfinns inom de fyra ekonomiska kartbladen 20J 6c Söråker, 20J 6d Höglidpusten, 20J 7c Klubbsjö, 20J 7d Tobiero. Det sydvästra projektområdet är 771 hektar och det nordöstra 689 hektar stort. Till de sammanlagt 1 460 hektar stora utredningsområdet har lagts en omkring 50 meter bred vägkorridor i norra delen av det sydvästra projektområdet med en area av åtta hektar.

Vissa ytor har undantagits vid fältinventeringen i syfte att prioritera de terränglägen som kunnat antas vara mer produktiva ur fornlämningssynpunkt. De ytor som undantagits återfinns i utredningsområdets ytterbegränsningar samt på de brantaste sluttningarna (figur 2). Sammanlagd area för de undantagna ytorna är 136 hektar.

Den sammanlagda, utredda ytan uppgår med dessa korrigeringar till 1 332 hektar.

Områdesbeskrivning

Utredningsområdet ligger cirka sju kilometer syd-sydväst om Bjurholms tätort, i ett område med omväxlande topografi. Höjden över havet varierar mellan 250 och 355 meter. De högsta höjdryggarna i de två projektområdena når 355 (SV) respektive 205 (NÖ) meter över havet. De brantaste områdena finns i det sydvästra projektområdets nordöstra del, på Högkullens sluttningar

Hela utredningsområdet är moräntäckt med undantag av ett flertal större och mindre torvmarksområden och en mindre andel hällmark. Blockigheten varierar från rik- till normalblockig morän. Blockigast är ett område på krönet av det nordöstra projektområdet.

Sjöar, tjärnar och större vattendrag återfinns i huvudsak på de lägre nivåerna utanför utredningsområdet. Inne i det sydvästra projektområdet finns en liten tjärn, Drinkartjärnen. Därutöver förekommer i utredningsområdet bäckar och framför allt grävda diken som avvattnar myrarna.

Nuvarande markanvändning i utredningsområdet är skogsmark. Skogen utgör produktionsskog i olika åldersklasser. Betydande delar av skogsbeståndet i området är nyligen avverkat eller består av yngre, ännu inte gallrade planteringar, ofta tallplanteringar, vilket innebär att framkomligheten ändå är god.

Tidigare antikvarisk verksamhet

Den berörda delen av Bjurholms socken har inventerats på fornlämningar av RAÄ. Förstagångsinventeringen gjordes åren 1960–61 (Jensen 1997:105) är. Någon revideringsinventering har aldrig genomförts här. Kunskapsunderlaget är därför inaktuellt. En *Skog & historia*-inventering genom Skogsstyrelsens försorg har skett här, varvid två kolbottnar i utredningsområdets sydvästra utkant registrerats (SH-AC11693 och SH-AC11694).

Ett litet antal arkeologiska undersökningar har genomförts i socknen. Fångstgropar och förhistoriska boplatser har (del-)undersökts (FMIS 2012-02-28). Inga av undersökningarna berör utredningsområdet.

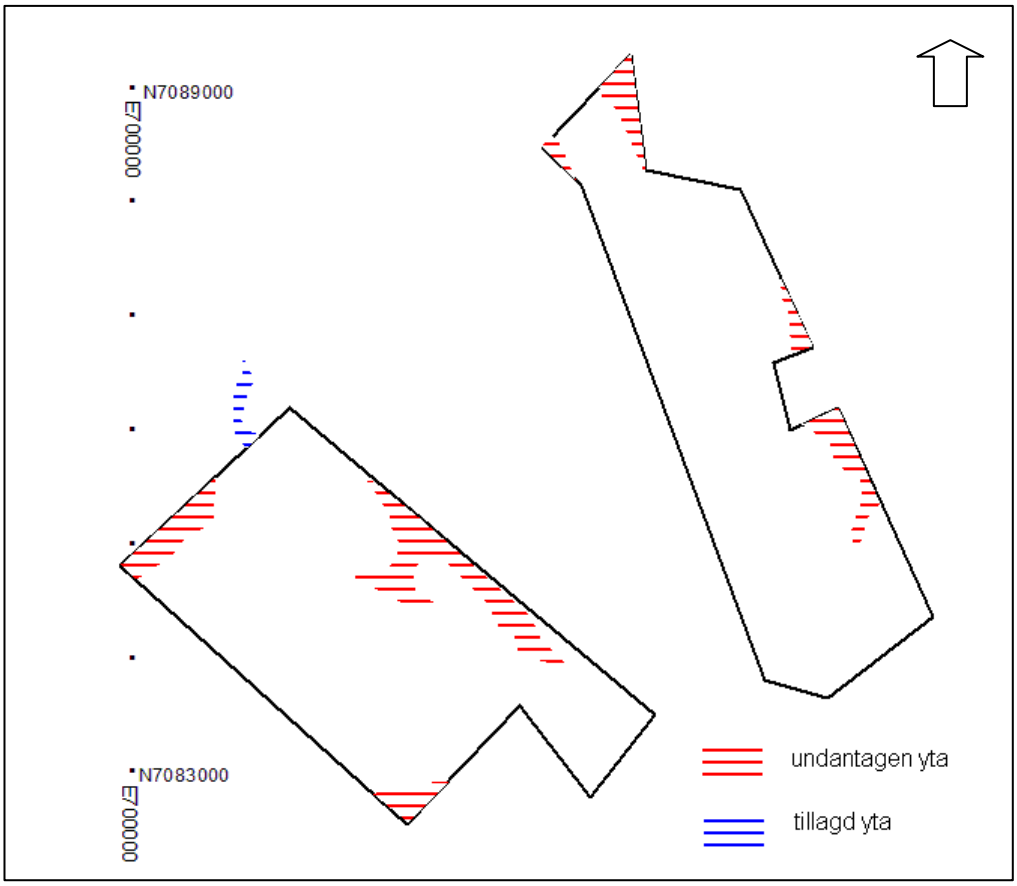

Figur 2. Undantagen respektive tillagd yta vid fältinventering. Kartskala 1:50 000, här förminskad till 75 %.

Kulturmiljöanalys

Kulturhistoriska lämningar

Före denna utredning fanns två kolbottnar registrerade i utredningsområdet. Vid fältinventering för den aktuella utredningen framkom 15 kulturminnen, varav 14 övriga kulturhistoriska lämningar och en uppgift om en koja. Sammanlagt i utredningsområdet finns med andra ord 16 fysiska, kulturhistoriska lämningar, varav inte någon utgör fast fornlämning (tabell 1, figur 3–4).

Tabell 1. Registrerade kulturhistoriska lämningar i utredningsområdet (uo) efter arkeologisk utredning steg 1 (AU1) (FMIS 2011-06-30).

AC-nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Källa
AC0301	Husgrund, historisk tid	Husgrund, skogskoja	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0302	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0303	Område med skogsbruks-lämningar	Två kolbottnar efter resmilor	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0304	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0305	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0306	Husgrund, historisk tid	Uppgift om skogskoja	Uppgift om	Ek.karta
AC0307	By-/gårdstomt	By-/gårdstomt efter Klubbsjö	Övrig kultur-historisk lämning	LMM 24-bjh-156
AC0308	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0309	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0310	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0311	Område med skogsbruks-lämningar	Två kolbottnar efter resmilor	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0312	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0313	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0314	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC0315	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	AU1
AC11693	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	SH
AC11694	Kolnings-anläggning	Kolbotten efter resmila	Övrig kultur-historisk lämning	SH

Kolningsanläggningar

I utredningsområdet finns framför allt kolbottnar. Kolningen har skett i resmila och flera av kolbottnarna bör vara från andra hälften av 1800-talet, att döma av de gamla stubbar och högstubbar som återfinns på kolbottnarna.

Husgrunder

En uppgift om en skogskoja, numera borttagen (A0306), och en grund efter en skogskoja (AC0301) har registrerats i det sydvästra projektområdet. Det är anmärkningsvärt att inga spår efter kolarkojor framkommit vid någon av kolbottnarna. Uppenbarligen har man löst kojbehovet på något annat sätt än det konventionella. Inte heller några andra bebyggelselämningar finns i utredningsområdet.

Utanför utredningsområdet, utmed skogsbilvägen mellan de två projektområdena, har en bebyggelselämning registrerats (AC0307). På ömse sidor vägen finns här två husgrunder efter bostadshus. Inom området finns också en befintlig ekonomibyggnad. Husgrunderna berörs på grund av läget inte av en eventuell breddning av vägen.

Arkeologiska fynd och fyndsamlingar

Varken länsmuseet eller Statens historiska museum har några fynd tillvaratagna inom Stensvattsmarken i sina samlingar. Det är inte oväntat med tanke på terrängförhållandena och markanvändningen i utredningsområdet. Inom Bjurholms socken har fynd tillvaratagits både vid markarbeten och vid arkeologiska undersökningar i de mera låglänta delarna av socknen och vid de större vattendragen (SHM 2012-06-28, VM 2012-06-28).

Ortnamn

Inne i utredningsområdet finns ett fåtal smånamn av intresse för denna utredning, nämligen Fäbodåsen och Fäbodmyran. De torde syfta på samma fäbod, som tidigare bör ha funnits i eller nära det nordöstra projektområdet.

Vid fältarbetet påträffades inga spår efter en fäbod. Ett område söder om den högsta punkten på Fäbodåsen uppvisar vegetationsförändringar som möjligen kan vara spår efter en fäbodvall, men eftersom inga husgrunder eller liknande påträffades här har lokalen lämnats utan åtgärd.

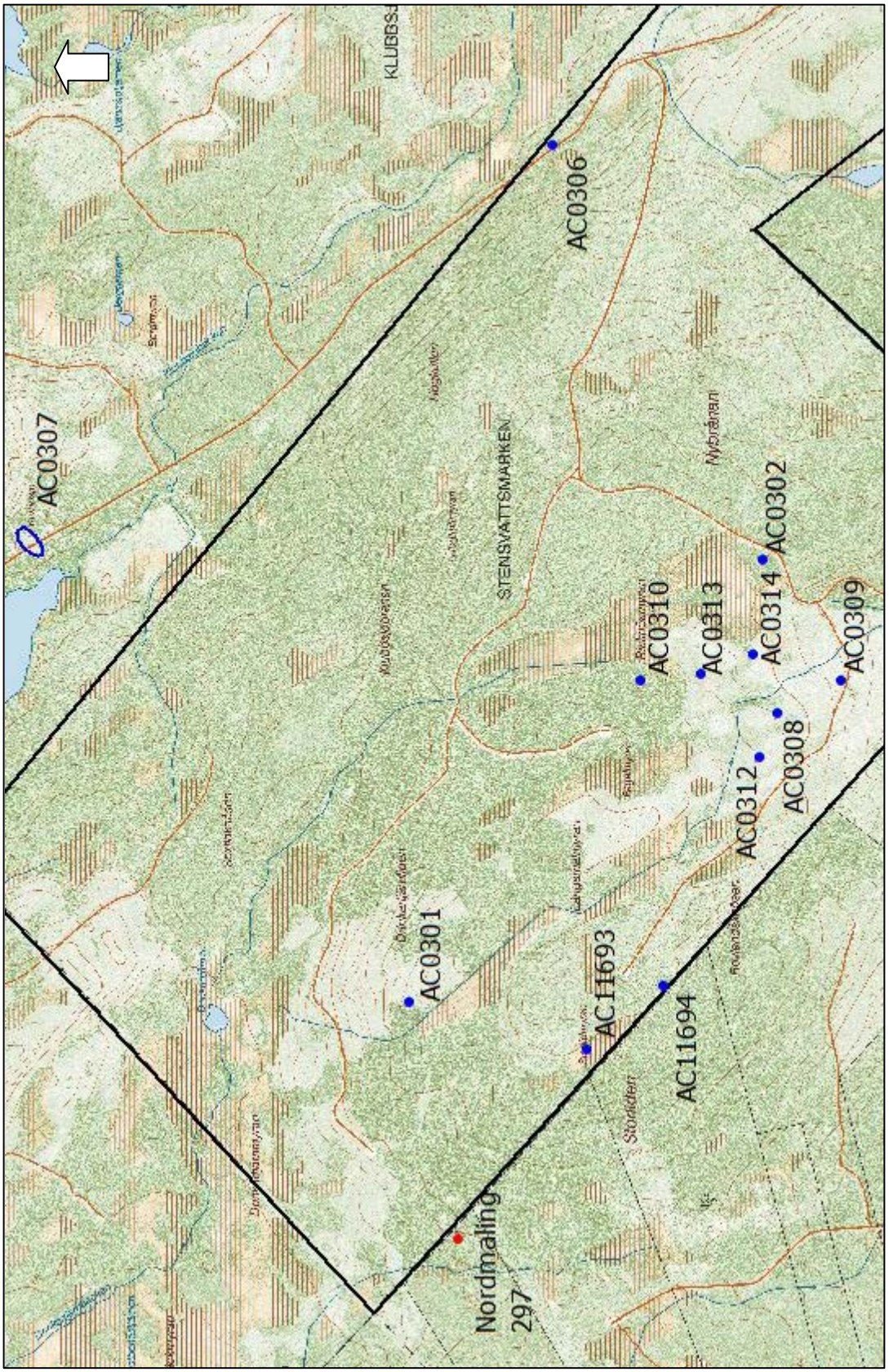

Figur 3. Kulturhistoriska lämningar i och nära det sydvästra projektområdet. Underlag: fastighetskartan. Skala 1:20 000.

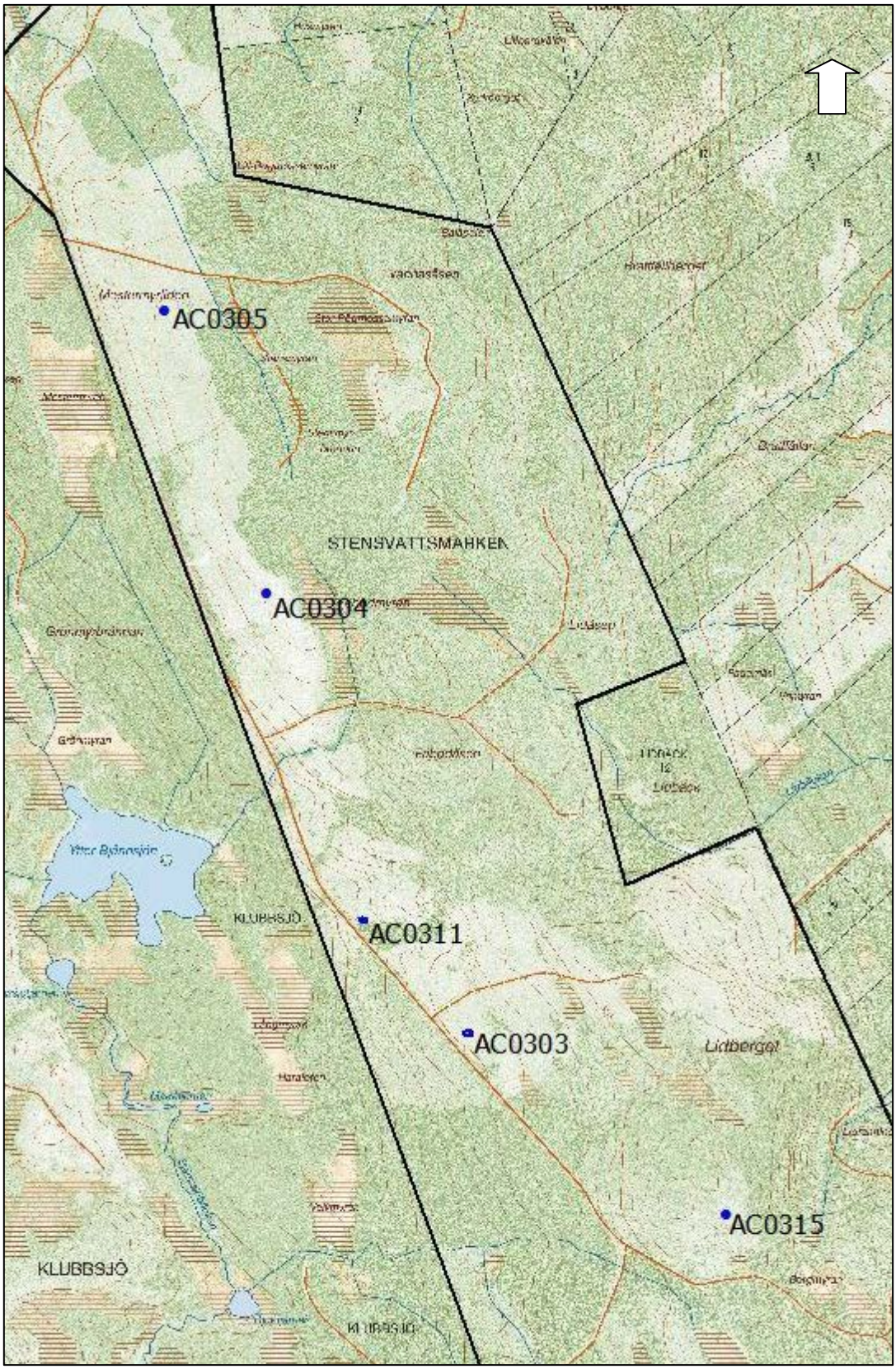

Figur 4. Kulturhistoriska lämningar i det nordöstra projektområdet. Underlag: fastighetskartan. Skala 1:20 000.

Strax utanför utredningsområdet finns flera namn på *lapp-*, exempelvis *Lappavaberget, Lappkåtamyran och Lapptjärnen*, som antyder potential för lämningar efter intensiv, d.v.s. traditionell, renskötsel eller efter annan samisk närvaro i äldre tid.

Inne i utredningsområdet finns inga *lapp*-namn, men strax utanför och nordväst om det sydvästra projektområdet finns fornlämningen Nordmaling 297, registrerad som stensättning (FMIS 2012-06-28). Anläggningen kan emellertid på goda grunder antas utgöra en s.k. stenring (jfr Blomqvist 2007: 40), d.v.s. en stencirkel som byggts i samband med äldre samisk religionsutövning och som kan ha härbärgerat ett heligt föremål (jfr Wennstedt [Edvinger] 1989, Wennstedt Edvinger & Broadbent 2006). Att säkert fastställa funktionen för sådana stencirklar är mycket svårt, och den aktuella anläggningen ligger vidare utanför det berörda utredningsområdet, varför den här lämnas utan fortsatt diskussion.

Historisk markanvändning

Det finns inte så många äldre lantmäteriförrättningar gjorda i utredningsområdet. Det har ursprungligen utgjort kronomark som efterhand avvittrats. Med undantag för avstyckningarna av Klubbsjö och Lidbäck har få karteringar genomförts.

Gemensamt för de äldre kartorna är att utredningsområdet redovisas som utmark. Myrarna – som utgjorde en viktig resurs – är namngivna men därutöver har inga data av särskild betydelse för denna utredning framkommit.

Bebyggelse och byggnadsminnen

Det finns ingen bebyggelse och följaktligen inte heller några byggnadsminnen eller andra kulturhistoriskt intressanta byggnader eller byggda kulturmiljöer i utredningsområdet. Den enda kvarvarande byggnaden i närheten är en ekonomibyggnad inom Klubbsjö, mellan de två projektområdena.

Kyrkomiljöer

Sockenkyrkan, Bjurholms kyrka, är den kyrka som ligger närmast utredningsområdet. Avståndet till närmaste vindkraftverk överstiger sju kilometer, varför kyrkomiljön inte berörs av vindkraftsutbyggnaden.

Närmaste kulturhistoriskt intressanta bebyggelse utgörs förutom av sockenkyrkan också av ett kapell i Bjurholm, kapellet i Bredträsk samt av tingshuset i Nyåker (BBR 2012-06-28). Inga av dessa byggnader berörs av vindkraftsutbyggnaden på grund av avstånd och topografi.

Kulturmiljöer och riksintressen

Inget kulturreservat berörs av den planerade vindkraftsutbyggnaden. Det närmast belägna området av riksintresse för kulturmiljövården återfinns i Hummelholm, 18 kilometer från utredningsområdet (*Riksintressanta kulturmiljöer* 1999). Inte heller något område av riksintresse för kulturmiljövården berörs därför av den planerade vindkraftsutbyggnaden.

Kulturvärdesbedömning

En första värdering av de kulturhistoriska lämningarna är gjord redan vid registreringen i fält. Den antikvariska bedömningen är i sig en manifestation av den viktigaste kulturvärdesbedömningen. I utredningsområdet finns som nämnts inga fasta fornlämningar, men 16 övriga kulturhistoriska lämningar och en uppgift om en koja (tabell 2).

Det vetenskapliga värdet, alltså preparatsvärdet, av kolbottnar och grunder efter skogskojor är lågt. När lämningarna är synliga och välbevarade kan de ha ett visst pedagogiskt värde, men värdet reduceras av att i synnerhet kolbottnarna finns i ett mycket stora antal och ofta är från senare tid. Kolningen som kemisk process är välkänd. Även som socialhistoriskt fenomen är kolningen välkänd, men genom andra källmaterial, t.ex. uppteckningar av folkminnen och genom fotografier.

Kolningsanläggningarna har liksom skogshuggarkojorna en stark förankring i den aktuella miljön. Avsaknaden av andra kulturhistoriska lämningar i utredningsområdet innebär att lämningarna trots det ovansagda kan tillmätas en viss betydelse.

Utredningsområdets karaktär

Utredningsområdet utgör ett utmarksområde utan bebyggelse. Markslaget är skogsmark och produktionsskog dominerar helt. Spår av äldre tiders skogsbruk i form av spridda kojor och kolbottnar finns i området. Det kan understrykas att de lämningar som finns i området i huvudsak är spår efter energiproduktion, vilket innebär ett funktionellt samband mellan kulturminnen och planerad vindkraftsutbyggnad.

Sårbara kulturvärden

Kulturminnena i utredningsområdet är på grund av såväl art och antikvarisk bedömning som funktionellt släktskap med vindkraftverken inte sårbara för en vindkraftsutbyggnad. Av hållbarhetsskäl bör emellertid åtgärder vidtas för att så långt möjligt undvika fysiska skador på lämningarna.

Kulturmiljöpåverkan

Påverkan på lämningar och kulturmiljöer i utredningsområdet

Visuell påverkan på kulturvärden i utredningsområdet kan komma att bli omfattande men bedöms sakna relevans på grund av utredningsområdets karaktär och lämningarnas kulturvärde. För en hållbar kulturmiljöförvaltning i utmarksområden som detta är det som redan nämnts därför mest angeläget att *fysiska ingrepp* i lämningar så långt möjligt undviks.

Påverkan på kulturvärden i vindparkens övriga influensområde

Kulturvärden utanför utredningsområdet men inom vindparkens övriga influensområde ligger på mycket stora avstånd från den planerade vindparken och behöver därför inte beaktas.

Konsekvensbedömning

Ur allmän kulturmiljösynpunkt är utmarksområden av det aktuella slaget att föredra för vindkraftsutbyggnad framför starkt kulturpräglade landskap, t.ex. öppna odlingslandskap med kondenserad bebyggelse och fornlämningsmiljöer.

I det aktuella fallet är de närmast berörda kulturmiljöerna i form av kulturhistoriska lämningar i utredningsområdet inte av ett sådant kulturvärde, omfattning, utbredning eller art att de utgör något hinder för ianspråktagande av området för vindkraftsutbyggnad eller annan verksamhet.

Den planerade vindparken bedöms inte innebära någon egentlig negativ konsekvens för kulturmiljöerna i utredningsområdet, i synnerhet om ingrepp i lämningarna minimeras. Samma bedömning gäller, på grund av stora avstånd, topografi och beskogning, kulturvärden utanför utredningsområdet.

Några särskilda, positiva konsekvenser för kulturmiljön, utöver den ökade kännedom om området som denna utredning tillfört, torde vindkraftsutbyggnaden inte innebära.

Åtgärdsförslag

Miljöbalken (SFS1998:808) föreskriver allmänna hänsyn till kulturmiljöer. För att optimera kulturmiljöhänsynen rekommenderas att vindparken utformas på ett sådant sätt att ingrepp i framför allt välbevarade kulturhistoriska lämningar undviks (jfr skadebeskrivning i bilaga 3). Här föreslås ett skyddsområde med 50 meters radie runt lämningarna.

Även Kulturminneslagen (SFS 1988:950) föreskriver i 1 kap. 1 § allmänna hänsyn till kulturmiljöer. Eftersom inga fasta fornlämningar finns i utredningsområdet finns ingen grund för särskilda hänsyn eller för tillståndsprövning enligt 2 kap. 13 §.

Något behov av utredningsgrävning, särskild utredning steg 2 (kap. 2 11 §) i syfte att fastställa förekomst av fast fornlämning utan synlig begränsning ovan jord bedöms inte föreligga på grund av, å ena sidan, de kända lämningarnas karaktär samt terrängförhållandena, och, å den andra, vindkraftutbyggnadens förväntade små markingrepp.

Referenser

Publikationer och rapporter

Blomqvist, Malin, 2007. *Informationssystemet för fornminnen – lista med lämningstyper och antikvarisk praxis*. Version 3.4. (Riksantikvarieämbetet.) Stockholm.

Edvinger, Britta W., & Noel D. Broadbent, 2006. Saami circular sacrificial sites in coastal northern Sweden. *Acta Borealia* 2006:1, s. 24-55.

NM 2000. *Kulturmiljøet i miljøkonsekvensvurderinger: et idéhefte om håndtering av kulturmiljøtemaet*, 2000. (Nordiska ministerrådet. Nord 2000: 17.) Köpenhamn.

Olsson, Anna-Lena (red.), 2008a. *Handledning för inventering och dokumentation av forn- och kulturlämningar för FMIS.* Del 1: *Fälthandledning version 1.0.* (Riksantikvarieämbetet.) Stockholm.

Olsson, Anna-Lena (red.), 2008b. *Handledning för inventering och dokumentation av forn- och kulturlämningar för FMIS.* Del 2: *Exempelsamling version 1.0.* (Riksantikvarieämbetet.) Stockholm.

Riksintressanta kulturmiljöer i Sverige. Förteckning. Underlag för tillämpning av naturresurslagen 2 kap. 6 §, 1999. (Riksantikvarieämbetet.) Stockholm.

SOL 2003. *Svenskt ortnamnslexikon.* (Språk- och folkminnesinstitutet.) Uppsala.

Strategi för vindbruk och kulturmiljövård i Västerbottens län, 2011. (Länsstyrelsen.) Umeå.

Wennstedt, Britta, 1989. Kultplatser i Övre Norrlands kustland. *Oknytt* 3-4, s. 25-34.

Allmänna kartor och specialkartor

Fastighetskartan. 2012. SeSverige. Metria. Gävle. www.metria. se/ 2012-06-28.

Sverigekartan. 2012. SeSverige. Metria. Gävle. www.metria.se/ 2012-06-28.

Historiskt kartmaterial

Äldre tryckta kartor

Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK)

Ekonomisk karta

Bladnamn	Söråker
Årtal	1961

Rak-id J133-20j6c63

Bladnamn Höglidpusten
Årtal 1961
Rak-id J133-20j6d63

Bladnamn Tobiero
Årtal 1961
Rak-id J133-20j7d63

Bladnamn Klubbsjö
Årtal 1961
Rak-id J133-20j7c63

Generalstabskarta
Bladnamn Björna
Årtal 1946
Rak-id J242-62-1

Bladnamn Umeå
Årtal 1923
Rak-id J242-63-1

Lantmäteriakter
Lantmäterimyndigheternas arkiv (LMM)

Aktbeteckning 24-bjh-alfs
Län Västerbottens län
Datum -
Åtgärd Alfabetiska registret

Aktbeteckning 24-bjh-151
Län Västerbottens län
Kommun Bjurholm
Datum 1903-07-04
Åtgärd Ägostyckning

Aktbeteckning 24-bjh-156
Län Västerbottens län
Kommun Bjurholm
Datum 1904-05-24
Åtgärd Ägostyckning

Övrigt otryckt material

RAÄ dnr 320-3874-2002. Antikvarisk bedömning vid registrering i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister. (Riksantikvarieämbetet. Kunskapsavdelningen.) Stockholm.

Webb

BBR – Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister. www.bebyggelseregistret. raa.se, 2012-05-15—2012-06-28.

FMIS – Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem för Västerbottens län. www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html, 2012-05-15—2012-06-28.

Kringla – Riksantikvarieämbetets samsöktjänst. www.kringla.nu/kringla/, 2012-05-15—2012-06-28.

LMV – Lantmäteriets historiska karttjänst. www.lantmateriet.se/ 2012-05-15—2012-06-28.

Länsstyrelsen – Natur- och kulturmiljöer, byggnadsminnen och riksintresseområden för kulturmiljövården (RIKMV) i Västerbottens län, www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/amnen/kulturmiljo, 2012-05-15—2012-06-28.

SGU – Sveriges geologiska undersöknings karttjänst. www.sgu.se/ 2012-05-15—2012-06-28.

SH – Skog & historia – Skogsstyrelsens databas över kulturhistoriska lämningar i skogen för Västerbottens län, www.skogsstyrelsen.se/ 2012-05-15—2012-06-28.

SHM – Statens historiska museums översiktsdatabas. www.historiska.se/ 2012-05-15—2012-06-28.

SOFI – Institutets för språk och folkminnen ortnamnsdatabas. www.sofi.se/ 2012-05-15—2012-06-28.

VM – Västerbottens museum, http://www.kulturarvvasterbotten.se/sok/plats//cgitext-list?ID=-1350980099&start=277, 2012-05-15—2012-06-28.

Bilaga 1. Administrativa och tekniska uppgifter

Uppdrag

Arkeologisk utredning steg 1 och KMKB inför en planerad vindpark inom Stensvattsmarken, Bjurholms kommun, Västerbottens län

Diarie- och projektnummer

Länsstyrelsens dnr ---
Arkeologicentrums projektnr P2012-003 AC

Beställare

Triventus Consulting AB, Box 33, 311 21 Falkenberg

Utförare

Arkeologicentrum i Skandinavien AB, Box 1, 834 21 Brunflo
Projektpersonal: Britta Wennstedt Edvinger (pl), Kjell Edvinger, Magnus Stenhols

Projekttid

Fältarbete 2012-06-16—2012-06-20, 11,5 dagsverken
Täckningsgrad: 115 hektar

Belägenhet

Län: Västerbotten
Landskap: Ångermanland
Kommun: Bjurholm
Socken: Bjurholm
Trakt: Stensvattsmarken
Ekonomiska kartblad: 20J 6c Söråker, 20J 6d Höglidpusten, 20J 7c Klubb-sjö, 20J 7d Tobiero

Utredningsområde

Yta utredningsområde: 1 468 hektar, varav vägkorridor: 8 hektar
Undantagna ytor: 136
SV-koordinat projektområde: N7082520 E699880

Kartreferens

SWEREF 99 TM

Kartering

Programvara: Quantum GIS

Fynd

Inga fynd har tillvaratagits.

Arkivmaterial

Inget arkivmaterial har producerats.

Fotografier

Digitala fotografier (bilaga 2 och 4) är samtliga återgivna i denna rapport och förvaras vid Arkeologicentrum AB.

Bilaga 2. Fotoförteckning

ID	bildnr	motiv	riktn mot	fotograf	datum
AC2012-003-AC	0001	AC0308, kolbotten	N	Magnus Stenhols	2012-06-18
AC2012-003-AC	0002	AC0309, kolbotten	S	Magnus Stenhols	2012-06-18
AC2012-003-AC	0003	AC0310, kolbotten med Britta Wennstedt Edvinger	NV	Magnus Stenhols	2012-06-18
AC2012-003-AC	0004	AC0315, kolbotten	S	Kjell Edvinger	2012-06-19
AC2012-003-AC	0005	AC0315, kolbotten, ränna	S	Kjell Edvinger	2012-06-19
AC2012-003-AC	0006	AC0311, NV kolbotten	SSV	Magnus Stenhols	2012-06-20
AC2012-003-AC	0007	AC0311, SÖ kolbotten	NV	Magnus Stenhols	2012-06-20
AC2012-003-AC	0066	AC0312, kolbotten	N	Kjell Edvinger	2012-06-18
AC2012-003-AC	0067	AC0313, kolbotten	NNÖ	Kjell Edvinger	2012-06-18
AC2012-003-AC	0069	AC0314, kolbotten	NÖ	Kjell Edvinger	2012-06-18
AC2012-003-AC	0073	Översikt, uo från Hårfälleberget	N	Kjell Edvinger	2012-06-20
AC2012-003-AC	0173	AC0303, V kolbotten	NÖ	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-20
AC2012-003-AC	0174	AC0303, V kolbotten	SV	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-20
AC2012-003-AC	0175	AC0303, V kolbotten	SV	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-20
AC2012-003-AC	0176	AC0303, Ö kolbotten	NV	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-20
AC2012-003-AC	0177	AC0303, Ö kolbotten	NV	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-20
AC2012-003-AC	0178	Översikt, SV uo från NÖ uo	SV	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-20
AC2012-003-AC	0179	AC0305 Kolbotten med högstubbar	VSV	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-20
AC2012-003-AC	0181	AC0305 Kolbotten	NÖ	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-20
AC2012-003-AC	0183	AC0306 Plats för en skogskoja enligt ek.karta	NÖ	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-21
AC2012-003-AC	0184	AC0307 Husgrund i N	SÖ	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-21
AC2012-003-AC	0185	AC0307 Husgrund i S	VSV	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-21
AC2012-003-AC	0212	AC0301 Husgrund, historisk tid 138	S	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-18
AC2012-003-AC	0213	AC0302 Kolbotten	N	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-19
AC2012-003-AC	0216	Nordmaling 297 stencirkel	SÖ	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-19
AC2012-003-AC	0222	Översikt från SV uo mot NÖ uo	NÖ	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-19
AC2012-003-AC	0224	Översikt, SV uo från Fäbodåsen i NÖ uo	SV	Britta Wennstedt Edvinger	2012-06-19

Bilaga 3. Objekttabell

AC-nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
AC0301	Husgrund, historisk tid	Husgrund, rektangulär, 6-7x4 m (NV-SÖ) och 0,5 m h. Oklar begränsning i SÖ. I NV delen är en oregelbunden grop, 2,5 m diam och 0,5 m dj. Spismursröse i SÖ, närmast kvadratiskt, 2x2 m (NV-SÖ) och 0,8 m h, av naturstenar, 0,3-0,4 m st, och tegel. Omedelbart SÖ om spismursröset är ytterligare en grop, närmast rund, 1,5 m diam och 0,5 m dj. Beväxt med ett flertal granar och björkar. 1 m SV om husgrunden är 4-5 ansamlingar med tegelstenar,3-10 stycken. Oklart syfte. 10 m NV om husgrunden är en röjd yta. Stall? Terräng: Krön av moränrygg (NV-SÖ). Skogsmark granskog angränsande till hygge. 2012-06-18 BWE	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0302	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 13 m diam och 0,5 m h. Konkav yta. Ställvis ränna kring kanten, främst i SÖ, 1.5-2 m br och 0,3-0,5 m dj. Beväxt med ett tjugotal granar och smågranar. Terräng: Krön av flack moränrygg (NV-SÖ). Skogsmark (granskog). 2012-06-20 BWE	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0303	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, 30x20 m (VNV-ÖSÖ), bestående av två kolbottnar efter resmilor. Den västligare kolbottnen är rund, 15 m diam och 0,3-0,4 m h. Jämn och välvd yta. Skadad i S kanten vid stubbrytning. Beväxt med ett trettiotal smågranar och två högstubbar. Den östligare kolbottnen, belägen 1 m ÖSÖ om föregående, är rund, 11 m diam och 0,4 m h. Svacka i mitten, 5 m diam och 0,2 m dj. Jämn och välvd yta. Beväxt med ett femtontal smågranar och två granar. 2012-06-20 KJE	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0304	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 17 m diam och 0,3-1 m h. Ojämn yta, högre kring kanten. Omges ställvis av en ränna, 0,5-1,5 m br och 0,3-0,5 m dj. Beväxt med gamla stubbar och sex högstubbar. Terräng: VSV-sluttande moränmark. Skogsmark (hygge).	Övrig kulturhistorisk lämning

		2012-06-20 BWE	
AC0305	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 13 m diam och 0,5 m h. Ojämn yta. Omges ställvis av en ränna, 0,5-1 m br och 0,2-0,5 m dj. Omfattande skador p.g.a. ett tiotal stormfällda träd i och runt kolbottnen. Beväxt med smågranar och sly. Terräng: Flack moränmark. Skogsmark (hygge). 2012-06-20 BWE	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0306	Husgrund, historisk tid	Uppgift om koja. Enligt ekonomiska kartan skall på angiven plats ha funnits en koja, troligen skogshuggarkoja. Vid arkeologisk utredning år 2012 återfanns inga spår av kojan, som legat helt nära nuvarande skogsbilväg. Borttagen vid vägbreddning? Terräng: Svagt NÖ-sluttande moränmark. Skogsmark (blandskog). Tidigare anteckningar: RAK Ek. karta 20J 6c Söråker, 1961 2012-06-21 BWE, KJE	Uppgift om
AC0307	By-/gårdstomt	Gårdstomt efter Klubbsjö, 110x50 m (NÖSV), bestående av grunderna efter två bostadshus samt ett befintligt uthus. Den nordligare husgrunden är rektangulär, 9x6-7,5 m (NV-SÖ) och 0,4 m h, av 0,4-0,6 m st naturstenar. Spismursröse i N, närmast runt, 3,5 m diam och 1 m h, av övermossade naturstenar och tegel. Källargrund i Ö delen, närmast kvadratisk, 2,5x2,5 m (NV-SÖ) och 0,4 m dj. Beväxt med ungbjörkar (spismursröset), enar och lövsly. Den sydligare husgrunden är rektangulär, 11x6 m (NV-SÖ) och 0,3-0,4 m h på stenfot. I mittpartiet utmed Ö långsida är ett spismursröse, närmast runt, 3 m diam och 0,4 m h, av tegel. I NV och SÖ är två källargropar, 3x3 resp 4x4 m och 0,3-0,5 m dj. Beväxt med ett tjugotal björkar och ett tiotal granar. Terräng: Flack moränmark. F.d. tomtmark, igenväxande, med talrika prydnadsbuskar. Tidigare anteckningar: LMM akt 24-bjh-156 Avstyckning, 1904 2012-06-21 BWE, KJE	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0308	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 14 m diam och 0,6 m h. Ingen synlig ränna eller vall. Kraftigt påverkad av markberedning. Kolbitar i markskador. Beväxt med tre stora tallar och flera	Övrig kulturhistorisk lämning

		smågranar. Terräng: Svagt S-sluttande moränmark. Skogsmark (hygge). 2012-06-18 MAS	
AC0309	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 18 m diam och 0,5 m h. Omges av ränna, 0,4 m br och 0,2-0,3 m dj. S delen skadad av väg. Beväxt med tio stora granar. Terräng: Svagt S-sluttande moränmark. Skogsmark (hygge). 2012-06-18 MAS	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0310	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 12 m diam och 0,4 m h. Ställvis ränna, 0,5 m br och 0,2 m dj. Beväxt med smågranar. Terräng: Svagt S-sluttande moränmark. Skogsmark (hygge). 2012-06-19 MAS	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0311	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, 25x15 m (VNV-ÖSÖ), bestående av två kolbottnar efter resmilor. Den västligare kolbottnen är rund, 12 m diam och 0,2 m h. Otydlig ränna kring kanten. Beväxt med smågranar och tre högstubbar. Den östligare kolbottnen, belägen omedelbart ÖSÖ om föregående, är rund, 13 m diam och 0,2 m h. Högre kring kanten som bildar en vall, 1-1,5 m br och 0,5 m h. Omges ställvis av en otydlig ränna. Beväxt med två högstubbar. Terräng: SV-sluttande moränmark. Skogsmark (hygge). 2012-06-20 MAS	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0312	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 15 m diam och 0,3-0,5 m h. Ojämn och gropig yta, främst p.g.a. markberedning. Inga synliga stybbgropar. Terräng: Svagt S-sluttande moränmark. Skogsmark (hygge). 2012-06-18 KJE	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0313	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 18 m diam och 0,3-0,6 m h. Mittpartiet är en svacka, 9 m diam och 0,3 m dj. Gropar kring kanten, 1-4 m l, 1-2 m br och 0,3-0,4 m dj. Beväxt med en tall, en gran, en torrtall och en högstubbe samt ett tjugotal smågranar och enar. Terräng: Flack moränmark. Skogsmark (hygge).	Övrig kulturhistorisk lämning

		2012-06-18 KJE	
AC0314	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 12 m diam och 0,2-0,3 m h. Mittpartiet är en svacka, 5 m diam och 0,2 m dj. Inga synliga stybbgropar. Två stormfällda träd på kolbottnen. Beväxt med en tall, två granar och en björk. Terräng: Flack moränmark. Skogsmark (hygge). 2012-06-18 KJE	Övrig kulturhistorisk lämning
AC0315	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 14 m diam och 0,3-0,4 m h. Omges av en ränna, 1-2 m br och 0,2-0,3 m dj. Vall kring kanten, 1,5-2 m br och 0,4-0,5 m h. Beväxt med ett tjugotal smågranar. Terräng: Svagt S-sluttande moränmark. Skogsmark (hygge/granplantering). 2012-06-19 KJE	Övrig kulturhistorisk lämning

Bilaga 4. Påsiktsbilder

AC2012-003-AC-0001

AC2012-003-AC-0002

AC2012-003-AC-0003

AC2012-003-AC-0004

AC2012-003-AC-0005

AC2012-003-AC-0006

AC2012-003-AC-0007

AC2012-003-AC-0066

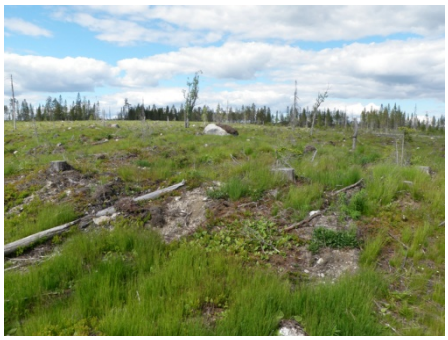

AC2012-003-AC-0067

AC2012-003-AC-0174

AC2012-003-AC-0069

AC2012-003-AC-0175

AC2012-003-AC-0073

AC2012-003-AC-0176

AC2012-003-AC-0173

AC2012-003-AC-0177

AC2012-003-AC-0178

AC2012-003-AC-0179

AC2012-003-AC-0181

AC2012-003-AC-0183

AC2012-003-AC-0184

AC2012-003-AC-0185

AC2012-003-AC-0212

AC2012-003-AC-0213

AC2012-003-AC-0216

AC2012-003-AC-0224

AC21012-003-AC-0222

Arkeologicentrum AB
www.arkeologicentrum.se
AC-rapport 1208